

K r o n i k a

opazajo poskusi stilizacije. Visoki relief je vglobljen v kamenit okvir nekako po načinu srednjeveških nagrobnikov. Po avtorjevi zasnovi bi moral biti spomenik vzdignjen v steno, tako da bi samo nizek, dva prsta visok rob molel na treh straneh iz stene.

Pod portretom se nahaja nekaj širša napisna plošča s sledečo legendo: Ivan Žolger, profesor meddržavnega prava na univerzi v Ljubljani 1867—1925. Napis je izvršen v modernizirani antikvi in je vglobljen. Spomenik je izklesan ves iz enega kosa podpeškega kamna temnosive barve z belimi in rjavkastimi žilami. Kamen je zelo krhek in za kiparsko obdelavo docela neprimeren, ker se lušči in izpada. V barvi je podoben školjkastemu marmorju. Ker je celotni relief z okvirom vred premočno poliran, intenzivni njegov blesk ne dopušča pravilne presoje kiparskih vrednot. Jasno se vidi iz načina, kako so posamezne podrobnosti modelirane, da vsaj prvotno ta tako zelo izglajena površina ni bila predvidena.

Spomenik stoji sedaj na žalost ob steni avle. Baje ga iz stavbnih zadržkov ni bilo mogoče vzdigniti, kakor je to Kralj zamislil. Zaradi tega se opazovalec ne more ubraniti vtisa nesmotrenosti in nemirnosti. Ker naj bi bilo delo po avtorjevem načrtu vzdignjeno precej nizko, z glavo nekako v očesni višini gledalčevi, moti tudi kesneje dodani previsoki kamnitni podstavek, ki nosi spomenik. Napisna plošča naj bi v širino prvotno segala na obeh krajih preko robov gornjega dela; kesneje so jo skrajšali. Kakor je razvidno iz povedanega, je spomenik v sedanji obliki rezultat raznih, stvaritelju deloma tujih vplivov.

Dasiravno avla bivšega deželnega dvorca zaradi malega obsega in svoje umetnostne brezpomembnosti nudi le malo primerne ozadje za kakršenkoli monument, bo treba, da se doseže vsaj nekaj več skladnosti. Žolgerjev spomenik vsekakor vzdigniti v steno, kakor je to zasnoval Tone Kralj. Brez tega neobhodnega popravila bo to lepo in originalno kiparsko delo ostalo za vedno okrnjeno in brez pravega pomena.

K. D.

I N O Z E M S K I P R E G L E D

Iz sodobnega ženskega romana v Angliji. Angleško pripovedništvo ima danes izborne zastopnice v številnih ženah, ki z izvirnimi, drznimi deli zanimivo osvetlujejo smeri angleškega romana po vojni. V početku tega stoletja se je ta osvobodil licemerske dostojnosti iz viktorijanske dobe, ki mu je branila načenjati neka dušeslovna področja. Neodvisnost se je zlasti razcvetela v poslednjem desetletju, ko se posamezne avtorice niso ustrašile obravnavati teh dotlej prepovedanih snovi.

Posebno gospodična May Sinclair, odlična po svoji tvornosti in tehniki, se je lotila nekih zamotanih primerov ženske patologije, ne da bi se količkaj klanjala nezdravi radovednosti posameznih čitajočih slojev. Skraja je zlagala stihe, nato se spravila nad modroslovne razprave, 1895. pa priobčila prvo novelo, uvod dolgi vrsti značilnih romanov. A šele 1905. je obrnila nase pozornost izobraženih krogov v Ameriki, potem tudi v Angliji, z mogočnim «Božanskim ognjem» (*The Divine Fire*), kjer prevladuje kot v ostalih njenih delih telesni ljubavni nagon pri vseh, osobito ženskih osebah, in razvoj ženskega bitja pod vplivom te divne gonilne moči... «*The Tree Brontës*» je mojstrska študija o njenih slavnih prednicah. Več potez iz tega spisa zasledimo v «Treh sestrah» (*The Three Sisters*), ki so medtem izšle tudi v francoščini.

«Tasker Jevons» prinaša živahno sliko sodobnega britskega pisca (Wells ali Arnold Bennett?), «Mary Ollivier», autobiografski roman, uvaja svojevrsten impresionizem, ki se je poslej tolikanj ukoreninil v šekspirovi domovini, «The Life and Death of Harriett Frean», presenetljiv osnutek ženskega življenja, «Ann Severn and the Fieldings», «A Cure of Souls» pa ironično študijo angleškega pastora, «Temna noč» (The Dark Night) je presunljiva pesem v nevezani besedi, «Arnold Waterlow», brezobzirna analiza moškega značaja, «The Rector of Wyck» se čisto šteje za njen največji roman. Mnogoštevilne težkoče je Sinclairova igraje premagala, v vsakem sledečem delu postajala enostavnejša, opuščajoč vse nepotrebnosti, tako da se nehote domisliš Montesquieujeve krilatice: Ako hočeš dobro pisati, moraš preskočiti vmesne misli.

Med impresionisti je omeniti gospo Virginijo Woolfovo, točno, porogljivo opazovalko, s tremi romani. Prvi in najboljši, «The Voyage Out» z junakinjo Rahelo, ki deviška po čustvih in smelo iskrena potuje z ladjo, nestrpno odkrivajoč prestiralo z vsakdanjosti, da bi se čimprej dokopala do resnice. S kaleidoskopsko naglostjo in skrajno čutljivostjo se razvita dekletova osebnost v dotiku z raznimi sopotniki. V «Noči in Dnevu» (Night and Day) je Wolfovka naperila svoj strašni podsmev zoper neka razumniška okolja v Londonu in znala oviti vsako svojo osebo v poseben obsij. «Jacob's Room» se odlikuje po nenavadni jedrnatosti in tenkočutni dovtornosti, ki ume prikazati kakor po nagonu še tako begotne odtenke v značajih.

Prav zanimiva je miss Storm Jameson, najmlajša vseh naših sester v Apolonu, ki je pričela pisati že v srednji šoli. Prikupljiva je sosebno zbog lepe srčnosti, s kakršno se oprijemlje življenja ter idej. Na vseučilišču v Leedsu je dala pobudo za «Literary Debating Society», potem ustanovila s svojim zaročencem visokošolcem obzornik «The Gryphon», ki je s kljunom in s kremplji napadal svoj plen, kot poskusna kandidatinja je v londonski univerzi skuhalo «Vročni lonec» (The Pot Boils), prvi svoj roman, oziroma zbirko mladostno nepopustljivih kritik zoper sodobne prenapetosti v umskem žitju in politiki. Drugi, doslej poglavitni nje roman «Blažene ceste» (The Happy Highways), prav za prav avtobiografija, slika dijačenje v Londonu s tremi brati, njih duhovni razvoj, iskanje smotrov in potov. Vsi štirje junaki bolehajo za «rusko vročico», brezobzirno razkladajo ter razkrajajo sebe in druge, bridko obtožujejo starčevsko modrost in obžalujejo, ker se mladina zadeva ob lene sile brezzobe nevednosti ter ob izročila širokih množic.

Zadnja dva romana, «Prerekanje» (The Clash) in «Jadna ženska» (The Pitiful wife), sta dokončno uveljavila Jamesonkino drhtečo, svojsko darovitost, ki se udejstvuje takisto v krasni kritični obravnavi «Modern Drama in Europe», duhoviti sodbi o sodobnem angleškem gledališču. Zajetni predmet je obdelan s popolno nepristranostjo. Prizanesla ni niti največjim modernim dramatikom. Ibsena občuduje, njegove osebe ji kličejo v spomin privede kiparjev, ki jim božanska moč vliva življenje in dušo. Anatole France jo je toliko prevzel, da se ne boji razglasiti njegovega Crainquebilla za umotvorček ironije. Alfred Capus ji je od sile dolgočasen in meščanski. Bernard Shaw je po njenem brez dramske vizije in njegov teater ji je tako rekoč statičen, ravnotežen. (To mnenje je bilo izrečeno pred objavo Svete Ivane.) D'Annunzio je strasten slabič, ki kopiči prečudne krasote in grozne radosti, da bi skril svojo šibkost, ali obdarjen z domišljivo krepkovoljnostjo, ki prekaša katerega si bodi igropisca svoje dobe. «Realistično gledališče», sklepa

K r o n i k a

naposled, »je bilo plod svojega časa. Iz tragedij je odsevala sodobna črnoglednost, ne pesimizem kakega Matthewa Arnolda, marveč klavrna odpoved nesposobnosti ali mahedravosti majhnih duš, ki obtožujejo življenje s svojimi bolečinami in razočaranji. — Svojega glasu ne povzdiguje proti istinitosti, pač pa proti napačnemu pojmovanju resničnosti, ki meni, da je mogoče ustvariti podobo življenja s kopičenjem dejstev. Ibsen in Strindberg sta bila mojstra realnosti samo zato, ker nista vknjiževala življenja. Ovladala sta ga ter prisilila dejanstvenost, da je sprejela odtisk zmisla, ki sta ga imela o življenju.

Rebecca West, ki pod tem ibsenskim nazivom prikriva mladenko irskoškotskega pokolenja, je pričela svoje delovanje tudi z ostrimi kritikami. Spričo teh je njen prvi roman »Vojakov povratek« (The Return of the Soldier) pred 5 leti naletel na sovražno radoznalost, a jo je s svojo domišljijo in s treznim realizmom pridobil na svojo stran. Ta obširno novela, ki je po Poëju najprikladnejša oblika za slednjo količkaj vnosito pripoved v prozi, je zagledala beli dan tudi v neki švicarski francoski smotri. Vsebina in psihopatologija razodeva, da je Westova preučevala Freudovo ali Yungovo psihoanalizo. Ni brez sličnosti z Jamesovo povestjo »Turn of The Screw«, saj je mojstru že med vojno posvetila čedno študijo »On Reading Henry James in War-Time«, vendar se odlikuje po bistrosti, s katero riše zgodbo Christophera, izgubljenega zaradi rane svoj »jaz«. Tri ženske mu pomagajo iskati prvotno osebnost: tako postane zopet kot nekdanj, po vrhu pa še nesrečen. Analiza značajev gre v pretiranost, a še bolj opažaš to stremljenje v »Sodniku« (The Judge) s turobnim, dvomljivim napisom: »Vsaka mati je sodnik, ki obsoja svojo deco zaradi napak, katere je zagrešil njih oče.« Smrt in žitje plešeta v tem krepkem delu svoje ostudno mrtvaško kólo.

Miss Clemence Dane očituje neobičajne vrline: drzovit zasnutek, bistro opazovanje, prodirno psihologijo, brezhibno izvedbo. Prvi njen roman »A Regiment of Women« je s »pohujšljivo« vsebino izzval jedke napade. Zajemljiva slika dekliškega zavoda, kjer profesorica Klara Hartill nevarno vpliva s svojo lepoto na dovzetne gojenke, tako da se mlada razdražljiva Luiza sama konča. Sebična Hartillova odvrta vso odgovornost od sebe ter nadaljuje, dokler je ne otme te popačenosti ljubezen do zastavnega mladega. Na poseben način je pisan drugi roman »First the Blade«, poln globokih pogledov v detinsko dušo. Njena Laura, po sodbi strokovnjakov najistinitejša dekle vseh slovstev, se pred nami razvija v plemenito, strastljivo žensko. Največji sloves pa je prinesla avtorici »Legend«. Junakinja, bolna pisateljica Madala Grey, se ves čas ne prikaže, vendar prežema spis od kraja do konca... Zadnji njen roman, »Potujoče zvezde« (Wandering Stars), priča ponovno o njeni umetniški odkritosti in umstveni hrabrosti ter ji zagotavlja častno mesto v sodobni književnosti.

O drugih kot Dorothy Richardson, Katherine Mansfield, Margaret Kennedy, Sheila Kaye-Smith, izpregovorim drugič. Obnovljeni angleški roman, kakor se je srečno izrazil Abel Chevalley v svoji knjigi »Le Roman anglais de notre temps«, se bavi manj s kolektivnimi študijami nego z analizo posameznikov, po večini gladko predočuje življenje v duši, srcu, telesu. Angleške pisateljice niso zgolj emancipatorke, temveč tudi tvoriteljice: sodobno slovstvo jim dolguje hvalo za mnoga dovršena dela literarne impresije, ki je po svetovnem pokolju nadomestila realizem.

M. L.

Urednikov »imprimatur« dne 16. septembra 1926.